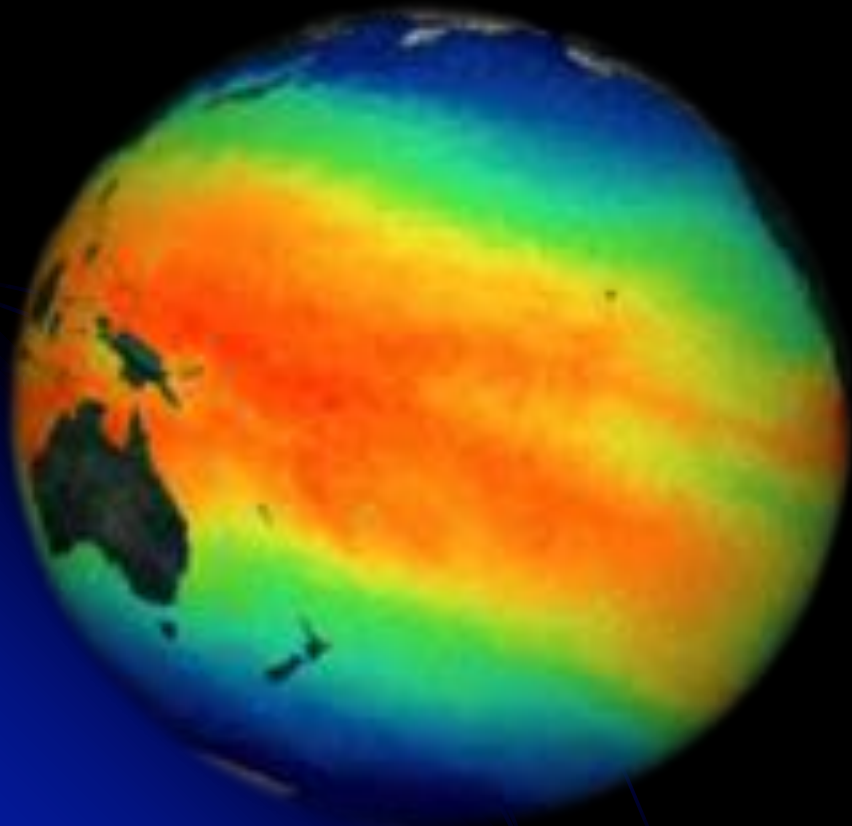

A földrajzi övezetesség

tanításának
problémái

Makádi Mariann

Tantervi helye

Teljes rendszerének felfogása életkori sajátosságokhoz kötött ⇐ **csak fokozatosan építhető fel**

Kiindulópontja: az éghajlat (megnyilvánuló övezetesség felismertetése) **6. évf.:** forró, mérsékelt és hideg éghajlati övezet + főbb jellemzőik, elhelyezkedésük

7-8. évf.: övezetesség rendszere, váza

az övezetesség természet- és társadalom-földrajzi elemei regionális példákon:

Afrika – forró övezet és övei

- Amerika – É-i hideg–D-i hideg övezetig minden + tszf. m.

Ázsia a mérsékelt övezet övei

+ tipikus tájak (pl. sivatag, tajga, monszunvidék)

9. évf. a vízszintes és a függőleges rendszer értelmezésére, övezeteik, övei és területeik **részletes megismerése**

A földrajzi övezetesség fejezet logikája

Tantervi helye

(NAT, kerettantervek 2020)

8. évfolyam: az övezetesség rendszere, váza

- A földrajzi övezetesség (vízszintes, függőleges) elrendeződése → rendszerben gondolkodás fejlesztése
- Az egyes övezetek, övek főbb természeti jellemzői, rendszerezése → összefüggésekben gondolkodás
- Az övezetek, övek környezeti problémái → környezet-tudatosság fejlesztése
- A vízszintes és a függőleges övezetesség összefüggései → természettudományos szemlélet
- A kontinensekről, tipikus tájakról tanult regionális földrajzi ismeretek szintézise
- Földrajzi helyzet, természeti adottságok és társadalmi-gazdasági folyamatok közötti kölcsönhatás → összefüggésekben gondolkodás ...

- **Az időjárás és az éghajlat kapcsolatának értelmezése**
- **Az egyedi földrajzi jellemzők alapján az egyes földrajzi övezetek, övek tipikus tájainak felismerése**
- **A földrajzi övezetesség rendszerének kialakulása**
- **A forró, a mérsékelt és a hideg övezet törvényszerűségei és jellemzői**
- **A függőleges övezetesség kialakulásának összefüggései**

9. évfolyam – övezetességi szintézis

- **A tipikus éghajlati övek elhelyezkedése, jellemző tulajdonságai, függőleges övezetességű területek**
- **A természeti és társadalmi környezet jellemző kölcsönhatásai az egyes földrajzi övezetekben**

Földrajzi övezetesség

Elhelyezkedése szerint

- vízszintes
- függőleges

↔ Egyenlítőtől való távolság

↔ tengerszint feletti magasság

Jellege szerint

- természetföldrajzi
- társadalomföldrajzi

**komplex földrajzi
övezetesség**

= Az éghajlat, a talaj, a növény- és állatvilág, a vízrajzi és a felszínalaktani sajátosságok, valamint velük összefüggésben a társadalmi-gazdasági élet jellegzetességeinek együttes, övezetes megjelenése a Földön.

Fő problémák

- éghajlati övezetesség $\neq$ földrajzi övezetesség
éghajlatnak nem jellemzője a növényzet, a vízjárás stb.
- komplex szemlélet hiánya:
földrajzi övezetesség $\neq$ természetfr-i övezetesség
hiányzik: gazdálkodás, életmód, veszélyeztetettsége
- nevezéktan

A földrajzi övezetesség kategóriái

övezetek

övek

} a szélességi körökkel párhuzamosan,
ált. megszakítás nélkül körbefutják a
Földet a szárazföldeken

területek

vidék

} általában nem övszerű kiterjedésűek,
gyakran merőlegesek a szélességi
körökre, kisebbek

átmeneti sávokkal érintkeznek

A diagram in the bottom left corner shows several curved lines representing latitude circles. Three small blue dots are placed on these lines. A straight line segment, representing a transition zone, intersects the curved lines.

Rendszere

ideális földrészen

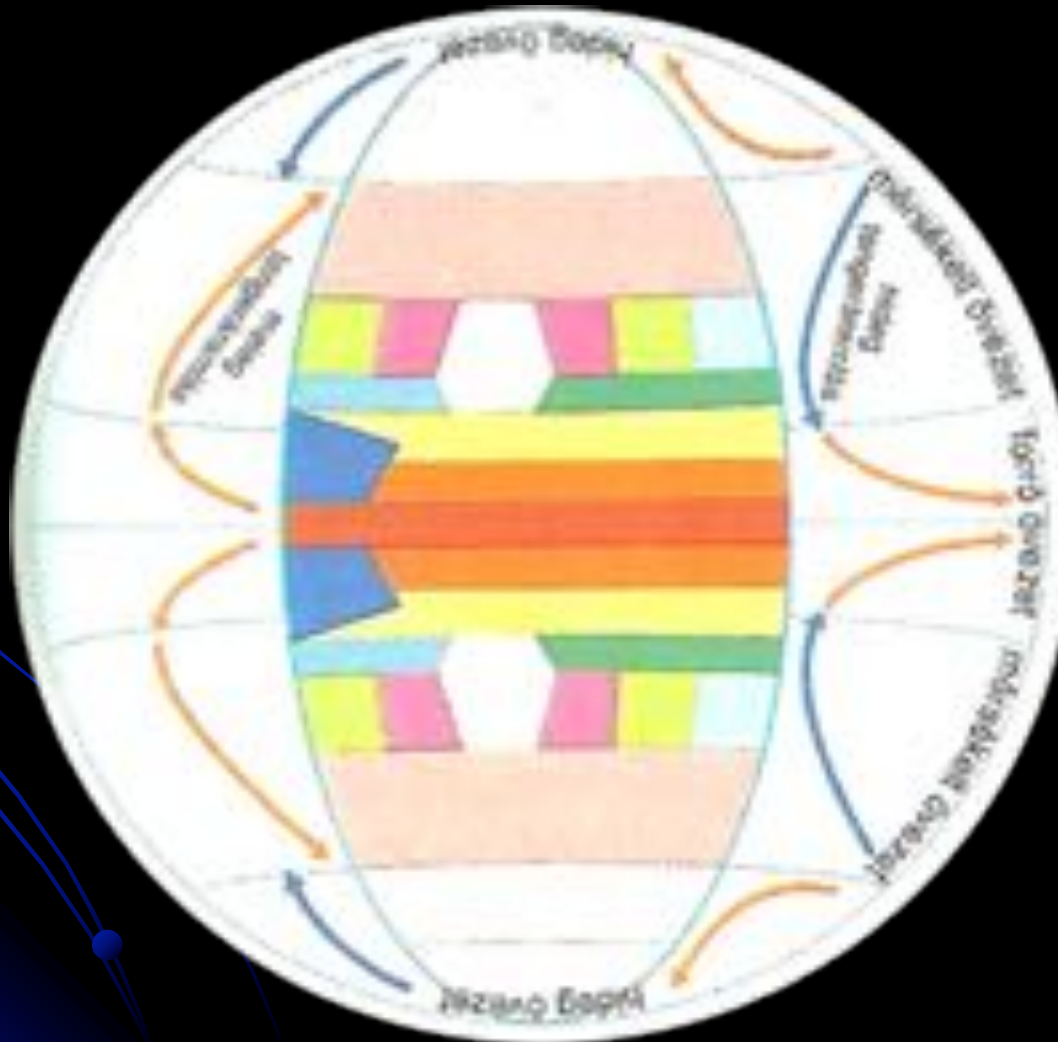

A földrajzi övezetesség rendszere

ÉCHÉLON	TERMINETTES NOM(SYNTAGME)	TALAJ	FŐJELZETI ÖNLEÍRŐK		
Üböltöltő fogyn	-	-	üböltöltő in	MÉREK (VÉTEL)	
übölt	übölt	übölt übölt	übölt in		
fügt	fügt	übölt übölt	übölt übölt in	MÉREK (VÉTEL)	
üböltöltő	übölt übölt, übölt übölt	üböltöltő	üböltöltő übölt		
üböltöltő übölt (übölt)	üböltöltő	übölt übölt übölt	üböltöltő übölt übölt	übölt übölt in	MÉREK (VÉTEL)
übölt	üböltöltő übölt	übölt übölt	übölt übölt		
üböltöltő übölt	üböltöltő übölt	übölt übölt übölt	üböltöltő übölt	übölt übölt in	
üböltöltő	üböltöltő übölt	übölt übölt übölt übölt	üböltöltő übölt		
übölt übölt	üböltöltő übölt	üböltöltő übölt	üböltöltő übölt		
übölt übölt	übölt übölt	übölt übölt übölt	übölt in	MÉREK (VÉTEL)	
übölt	übölt	üböltöltő	übölt in		
üböltöltő	übölt	üböltöltő (übölt)	übölt in		
fügt vükt	fügt vükt fügt vükt	fügt vükt fügt vükt	fügt vükt fügt vükt		

A földrajzi övezetesség rendszere egy ideális földrészen

lyukas táblázat → folyamatos kiegészítés

5–6. évf.	5–6. évf.	5–6. évf.
hideg övezet		
mérsékelt övezet	nedves kont.égh. száraz kont.égh.	barna erőtalaj mezősíégi talaj
forró övezet		

vízszintes földrajzi
övezetesség

lyukas táblázat → folyamatos kiegészítés

7–8. évf.	7–8. évf.	7–8. évf.	
sarki szélrendszer	sarkvidéki öv	állandóan fagyos	← sarkvidékek témakör
nyugatias szélrendszer	sarkkörü öv	tundraéghajlat	
	hideg mérsékelt öv	tajgaéghajlat	
	valódi mérsékelt öv	óceáni égh.	
	meleg mérsékelt öv	mediterrán égh.	← Ázsia témakör
passzátszél- rendszer	tértői öv	f.ö-i sivatagi é.	
	átmeneti öv	szavannaégh.	forró övezeti monszun égh.
	egyenlítői öv	egyenlítői égh.	

lyukas táblázat → folyamatos kiegészítés

7-8. évf.	7-8. évf.	7-8. évf.	7-8. évf.
sarkvidéki öv			
sarkkörü öv			
hideg mérsékelt öv	tajgaéghajlat	szürke erdőtalaj	tajgavidék
valódi mérsékelt öv	óceáni égh.		
meleg mérsékelt öv	mediterrán égh		mediterrán táj
tértői öv	f. sivatagi égh.	sivatagi váztalaj	sivatag
átmeneti öv	szavannaégh.		szavannavidék
egyenlítői öv	egyenlítői égh.		esőerdővidék

lyukas táblázat → folyamatos kiegészítés

7-8. évf.	7-8. évf.
sarkvidéki öv	
sarkkörü öv	
hideg mérsékelt öv	tajgavidék
valódi mérsékelt öv	
meleg mérsékelt öv	mediterrán táj
tértői öv	sivatag
átmeneti öv	szavannavidék
egyenlítői öv	esőerdővidék

gazdálkodás

erdőgazdálkodás

**vegyes szántóföldi
gazdálkodás**

oázisgazdálkodás

legelőváltó gazdálkodás

Iyukas táblázat → folyamatos kiegészítés

7-8. évf.	7-8. évf.
sarkvidéki öv	
sarkkörü öv	
hideg mérsékelt öv	tajgavidék
valódi mérsékelt öv	
meleg mérsékelt öv	mediterrán táj
tértői öv	sivatag
átmeneti öv	szavannavidék
egyenlítői öv	esőerdővidék

gleccserolvadás

globális
felmelegedés

tengerszint
emelkedés

növekvő
árvízveszély

szikesedés
erdőpusztulás

biodiverzitás
csökkenése

elsivatagosodás

Jellemzési szempontok ⇒ elemzési algoritmus kialakítása

1. Elhelyezkedése	– Tényleges fekvés; – Viszonylagos fekvés		
2. Éghajlata	– Évi középhőmérséklete, évi és napi hőingadozása; – Évi csapadékmennyiség, csapadék időbeli eloszlása, fajtája, intenzitása; – Légnyomásváltozás, uralkodó szélirány; – Évszakok száma, jellemzői	⇕	Miért?
3. Vízrajza	– Vízhálózatsűrűség, vízgyűjtő területek nagysága, kiterjedése; – Folyók vízjárása, vízhozama; – Vízellátottság	⇕	
4. Természetes élővilága	– A növénytársulás típusa; – Jellemző növény- és állatfajai, csoportjai – A fajok gazdasági jelentősége	⇕	
5. Talaja	– A humuszképződés lehetősége; – A talaj termőképessége; – A talajpusztulás mértéke, módja	⇕	
6. Felszíninformáló külső erők	– Mely külső erők érvényesülnek? – A felszíninformálódás szakaszossága (évszakos váltakozása), intenzitása; – Jellemző felszíninformái	⇕	
7. Lehetőségei a társadalom számára	– Hatás a népesség ter. elhelyezkedésére; – Településformái; – Gazdálkodási formák; – Élelemtermelés lehetősége	⇕	
8. Környezeti gondjai	– Jellemző környezeti problémái; – A problémák megelőzési, kezelési lehetőségei	⇕	

A vízszintes természetföldrajzi övezetesség

Földrajzi övezet	Öv	Területi idő	Éghajlat	Évszak száma	Természeti növényzet	Talaj	Vízjárás	Fő felszínformáló folyamatok
hideg övezet	sarkvidéki öv	—	állandóan fagyos	1	nincs növényzet	nincs talaj	—	taggyaprosódás
	sarkközi öv	—	tundra	2	tundra	tundratalaj	gyengén ingadozó	taggyaprosódás; tömegmozgások
mérsékelt övezet	hideg mérsékelt öv	—	tajga	4	tajga	sűrű erdőtalaj	gyengén ingadozó	taggyaprosódás; folyóvíz felszínformálása; tömegmozgások
	valódi mérsékelt öv	ősszel terület	ősszel	4	komboserdő (völgy)	tarna erdőtalaj	egyenletes	műlt, csapadék- és folyóvíz felszínformálása
		mérsékelt szarvaföldi terület	medves kontinentális	4	komboserdő	tarna erdőtalaj	ingadozó	műlt, aprócsodás; csapadék- és folyóvíz felszínformálása; szélmozgások
		szarvaföldi terület	száraz kontinentális	4	fűves puszta	feketeföld	ingadozó	aprócsodás, műlt; szélmozgások; csapadék- és folyóvíz felszínformálása
		szélsőségesen szárazföldi terület	műlt övezeti szélvihar	4	nincs összefüggő	nincs összefüggő	erősen ingadozó	aprócsodás; szélmozgások; tömegmozgások
	meleg mérsékelt öv	mediterrán terület	mediterrán	4	keményfából erdő	tarna és sűrű talajok	ingadozó	aprócsodás; csapadék- és folyóvíz felszínformálása
		monszun terület	műlt övezeti monszun	4	szélsőségesen szárazföldi erdő	vörös és sárga talajok	ingadozó	csapadék- és folyóvíz felszínformálása; tömegmozgások
forró övezet	monszun terület	monszun terület	forró övezeti monszun	3	monszun erdő (dzsungel)	vörös és sárga talajok	ingadozó	műlt, csapadék- és folyóvíz felszínformálása; tömegmozgások
	sáraz öv	—	forró övezeti szélvihar	2	nincs összefüggő	nincs összefüggő	erősen ingadozó	aprócsodás; szélmozgások
	savanna öv	—	savanna	2	savanna	feketeföld	ingadozó	aprócsodás; szélmozgások; csapadék- és folyóvíz felszínformálása
	egyenlítői öv	—	egyenlítői	1	esőerdő	vörös talajok	egyenletes	műlt; csapadék- és folyóvíz felszínformálása

A FÖLDRAJZI ÖVEZETESSÉG

Készíts jelmagyarázatot a térképhez!

[illegible]

Fugitives & Wanted Report
in English, plus Spanish info.

Ismerd fel, mely övekben / területeken készülhettek a képek!

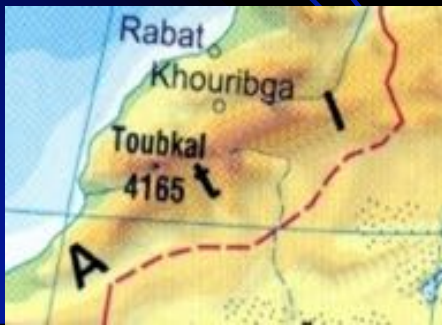

monszunvidék
mérsékelt szárazföldi terület
szárazföldi terület
szélsőségesen szárazföldi terület
monszunterület
sarkvidéki öv

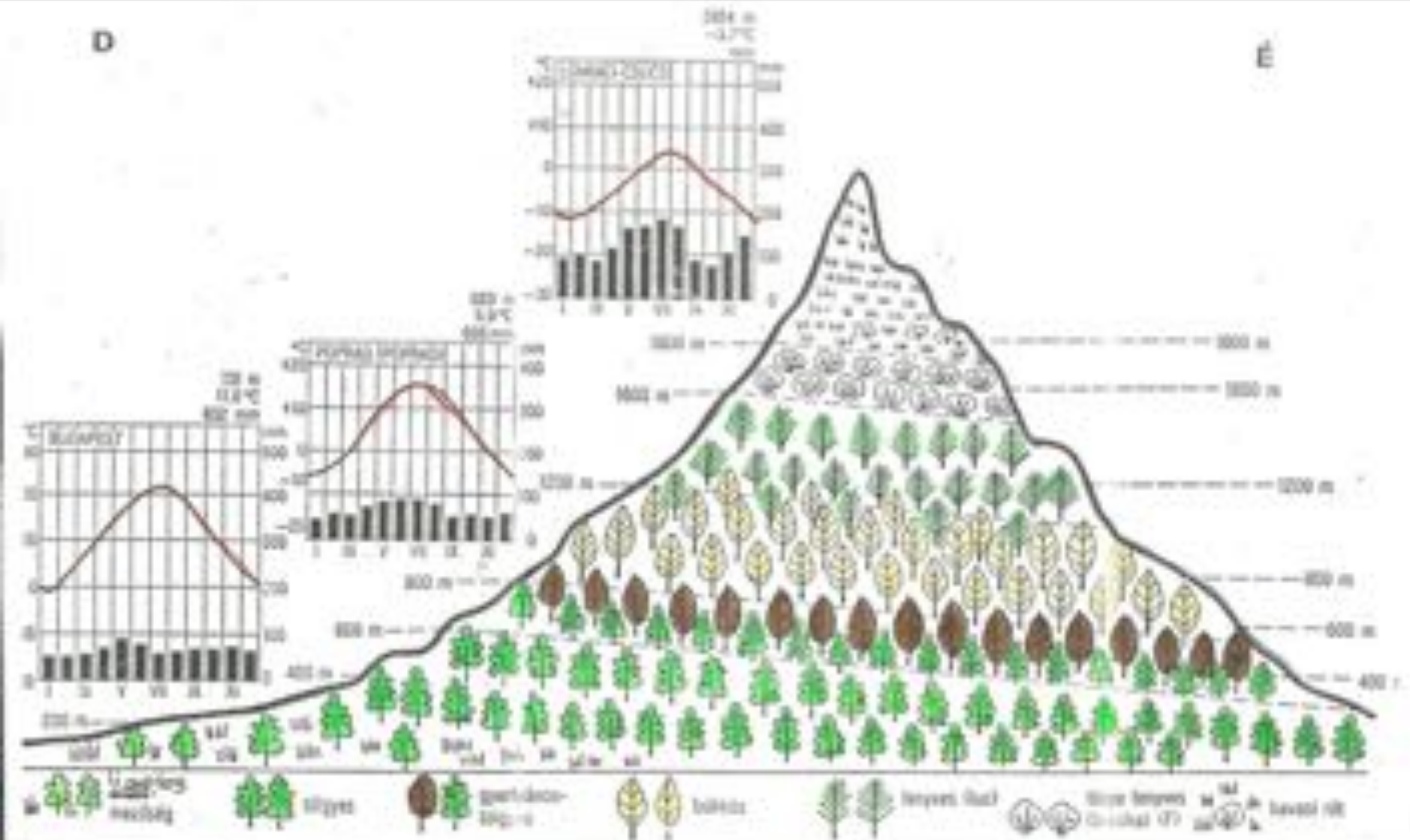
Rendezd sorba, hogyan követik egymást DNy–ÉK irányban!

Párosítás: táj – gazdálkodási mód $\Rightarrow$ öv

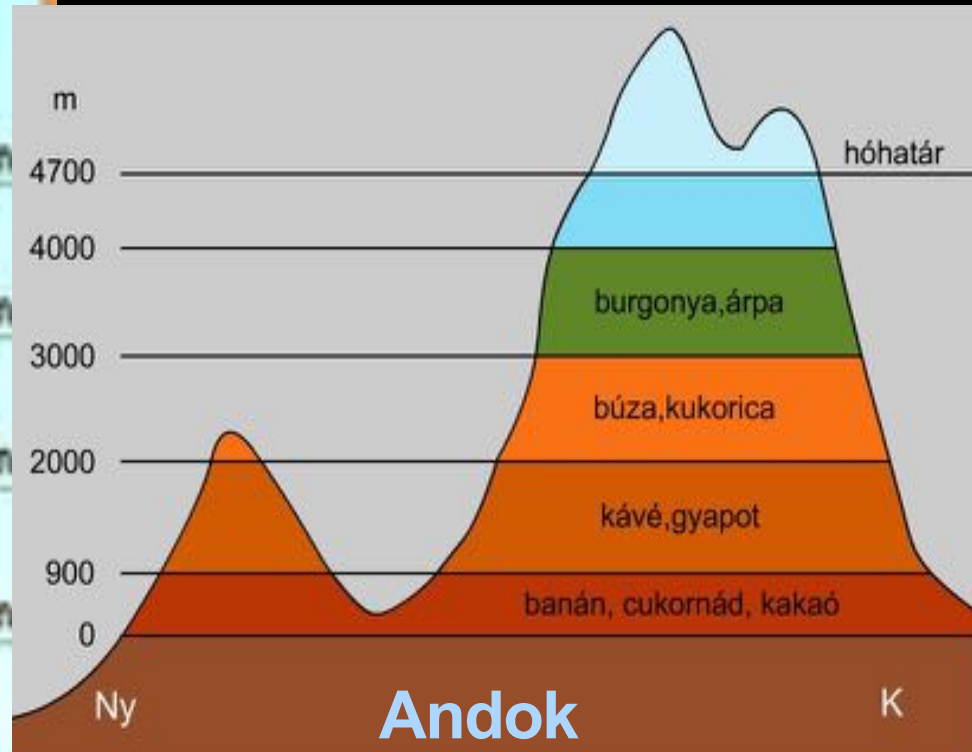
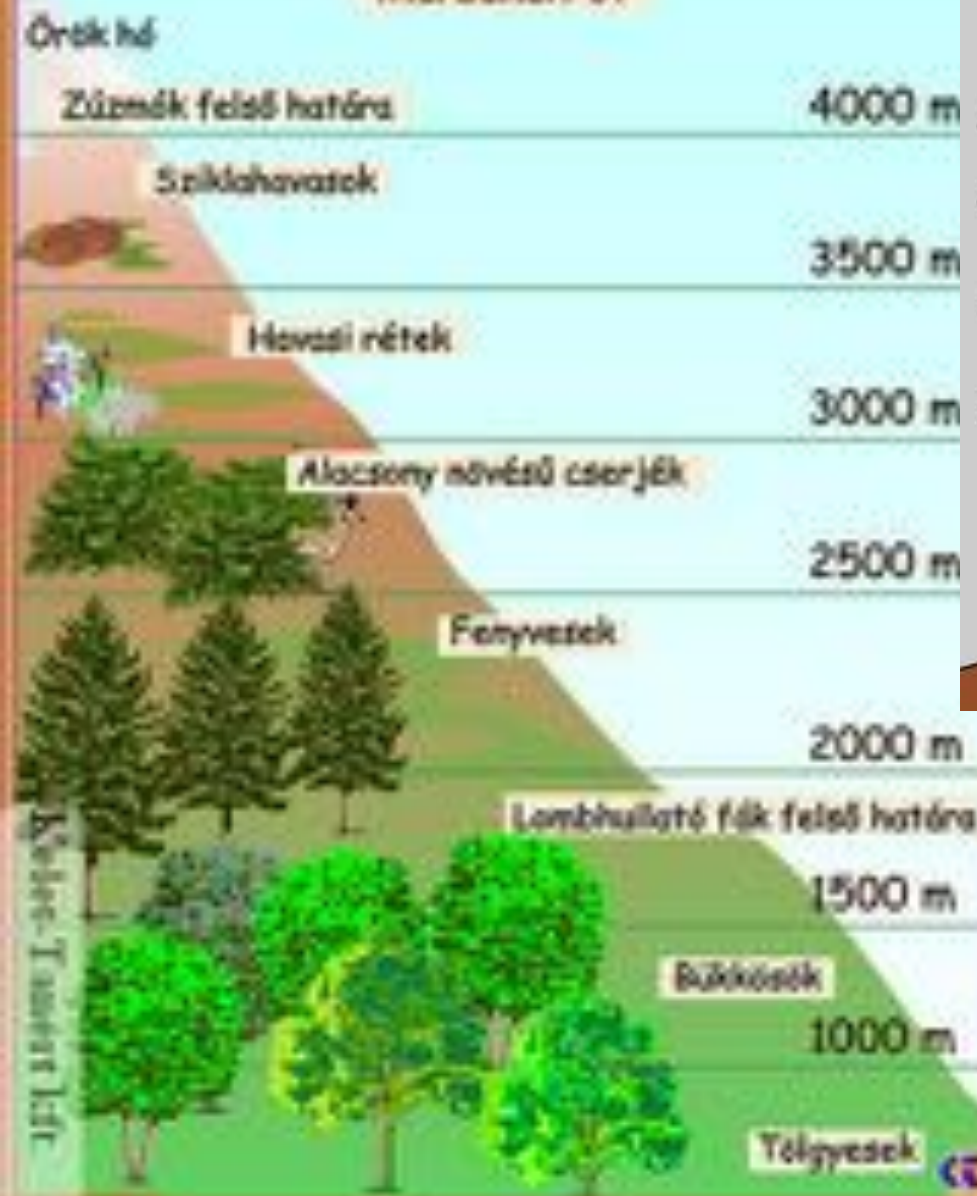
A függőleges természetföldrajzi övezetesség

HEGYVIDÉKEK FÜGGŐLEGES ÖVEZETESSÉGE

Mérsékelt öv

Oktatótablók

- Mire jók?
- Mi a hiba bennük?

A MÉRSÉKELT ÖVEZETBEN

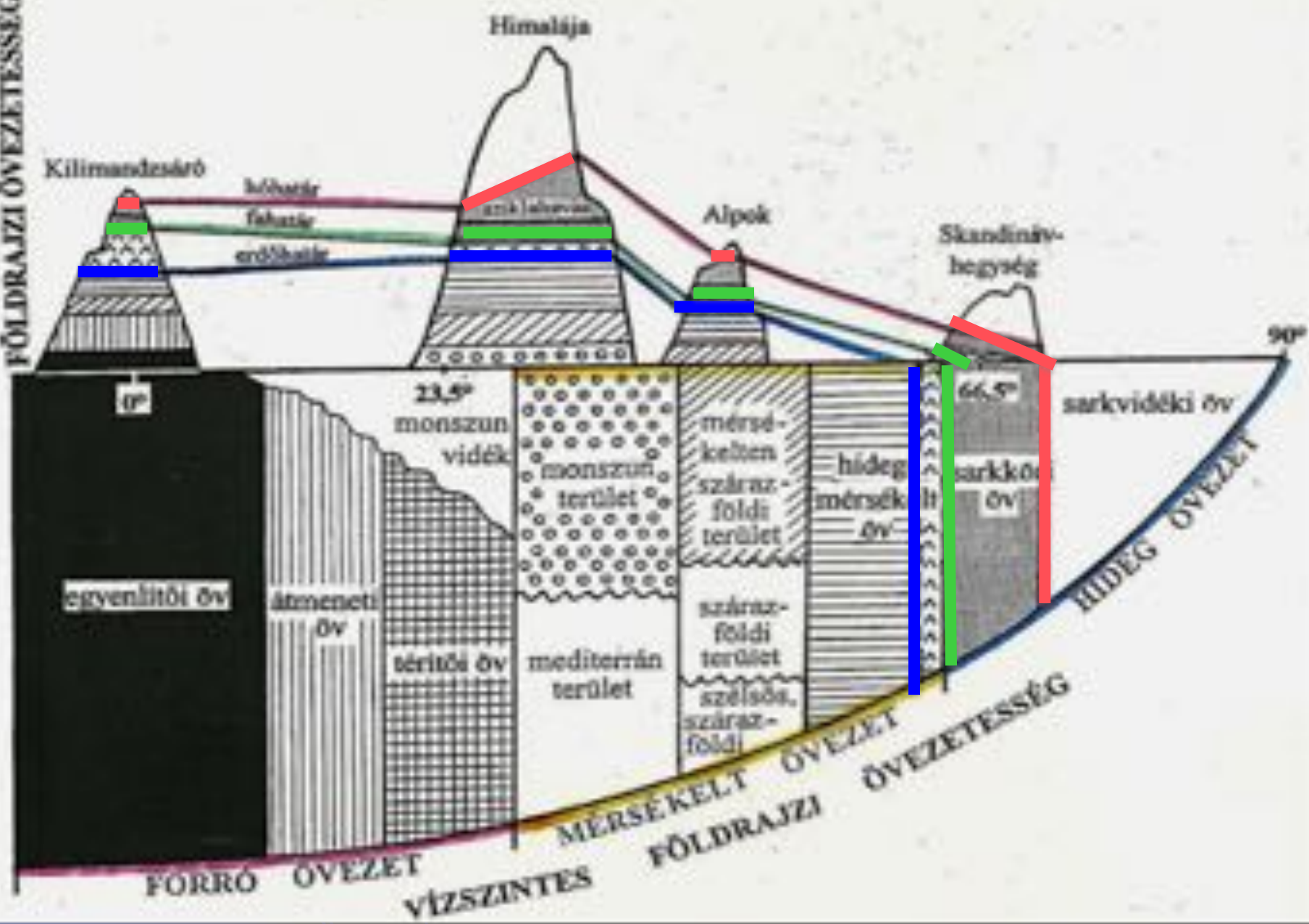

- A zöld erdők felső határa: **erdei határ**
 A magányos fák felső határa: **faerdő**
 A hóborítás alsó határa: **hóerdő**

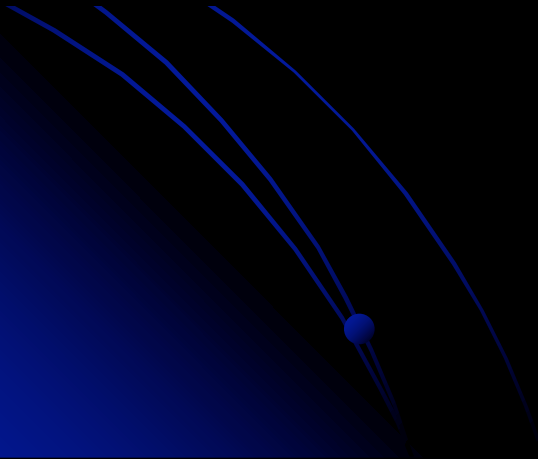
FÜGGŐLEGES
FÖLDRAJZI ÖVEZETESSÉG

**erdőhatár = az összefüggő erdőterületek határa
tajga / tundra határán
hideg mérsékelt öv / sarkkörü öv**

**fahatár = a magányos fák utolsó előfordulási határvonala
törpecserjék / sziklahavas határán
a sarkkörü övben, a hideg mérsékelt öv felöli szélén**

**hóhatár = az a tengerszint feletti magasság / földrajzi
szélesség, ami felett / amin túl egész évben megmarad a hó
az adott területen**

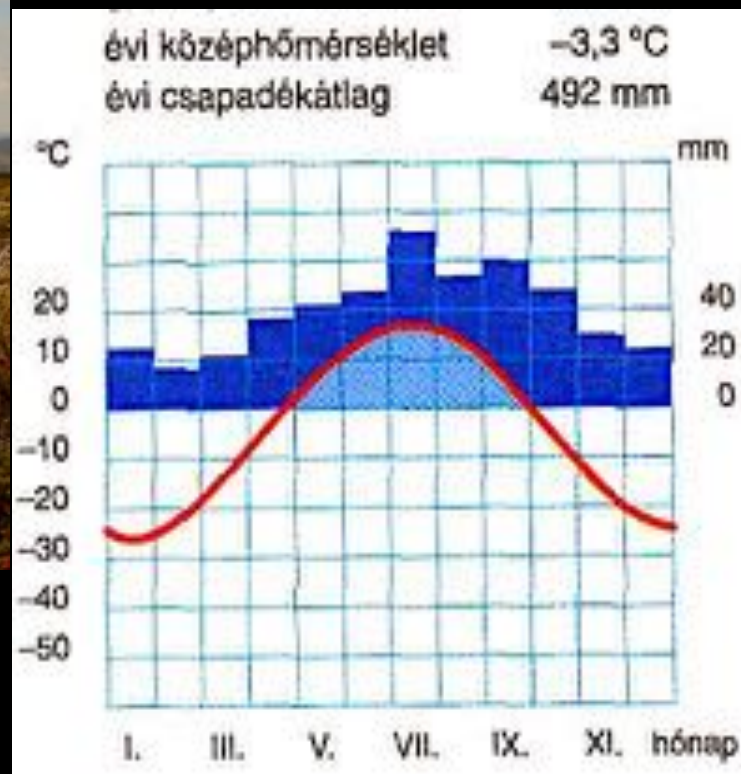
A Kárpát-medence helye az övezetességi rendszerben

Igaz vagy hamis?

A képen látható és a diagramon ábrázolt éghajlat határán húzódik az erdőhatár.

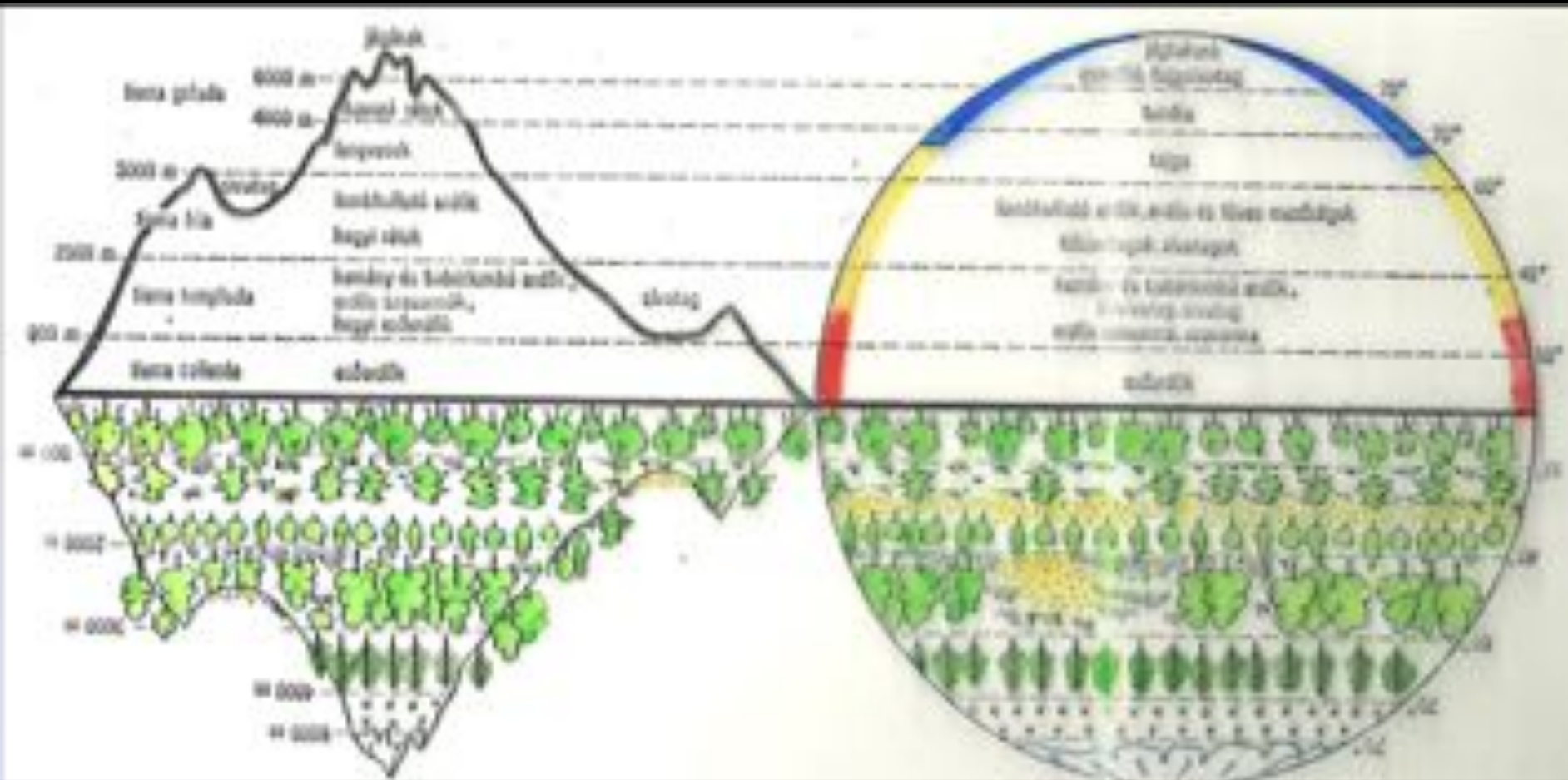

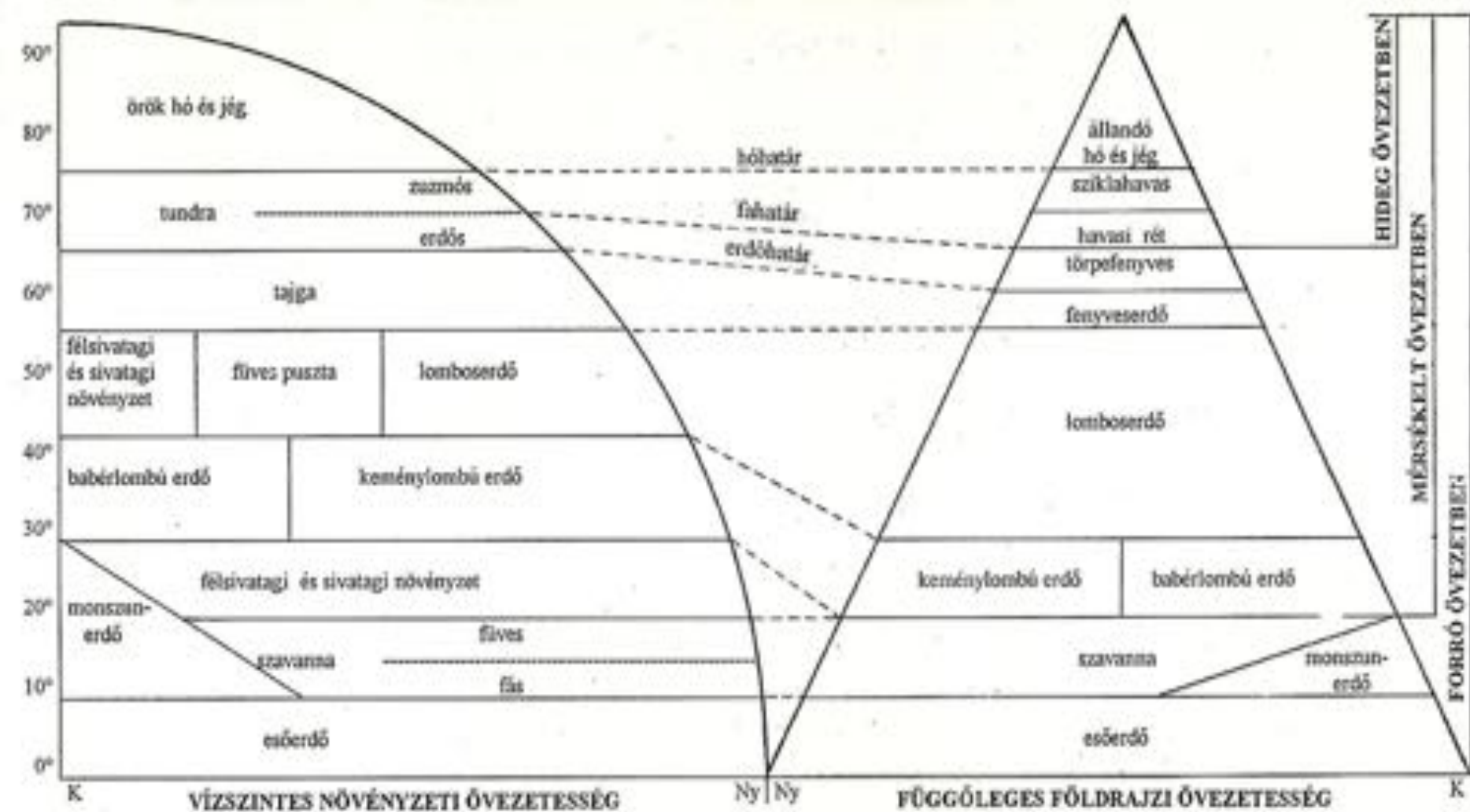
**Igaz
kép – tundra, diagram – tajga éghajlat**

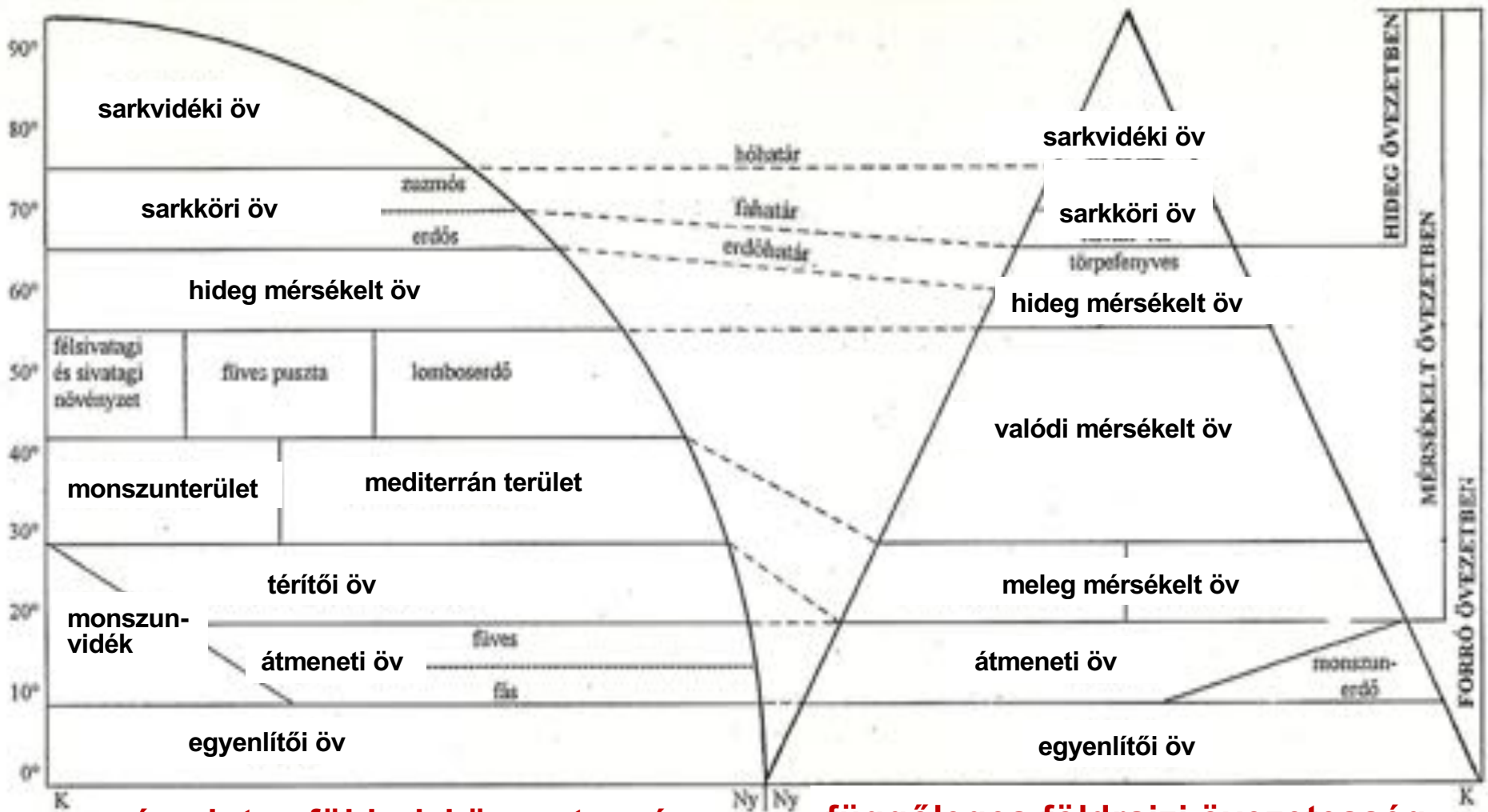

Függőleges övezetesség

Vízszintes övezetesség

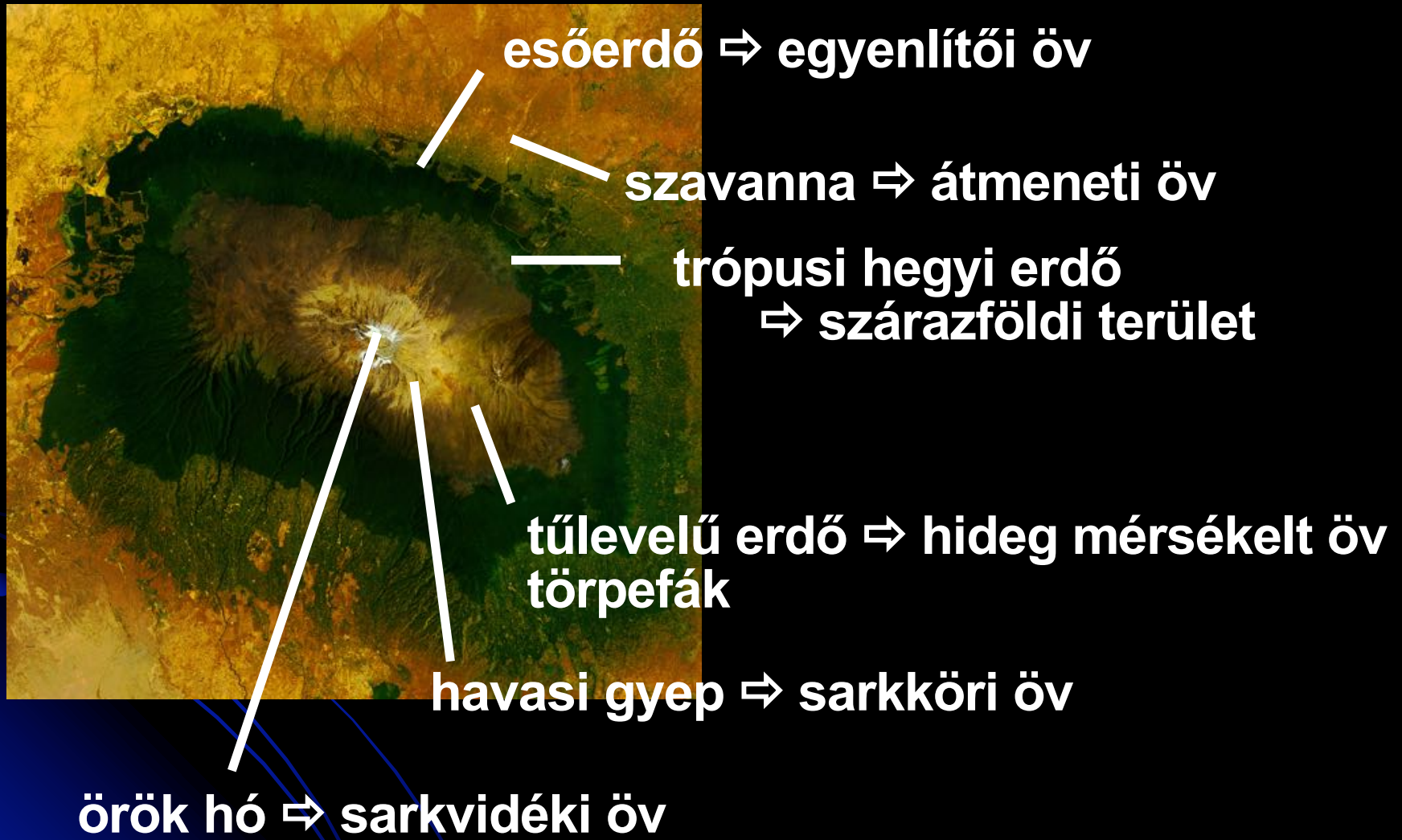

vízszintes földrajzi övezetesség

függőleges földrajzi övezetesség

Készítsük el a Kibo függőleges övezetességi térképét! növényzet alapján

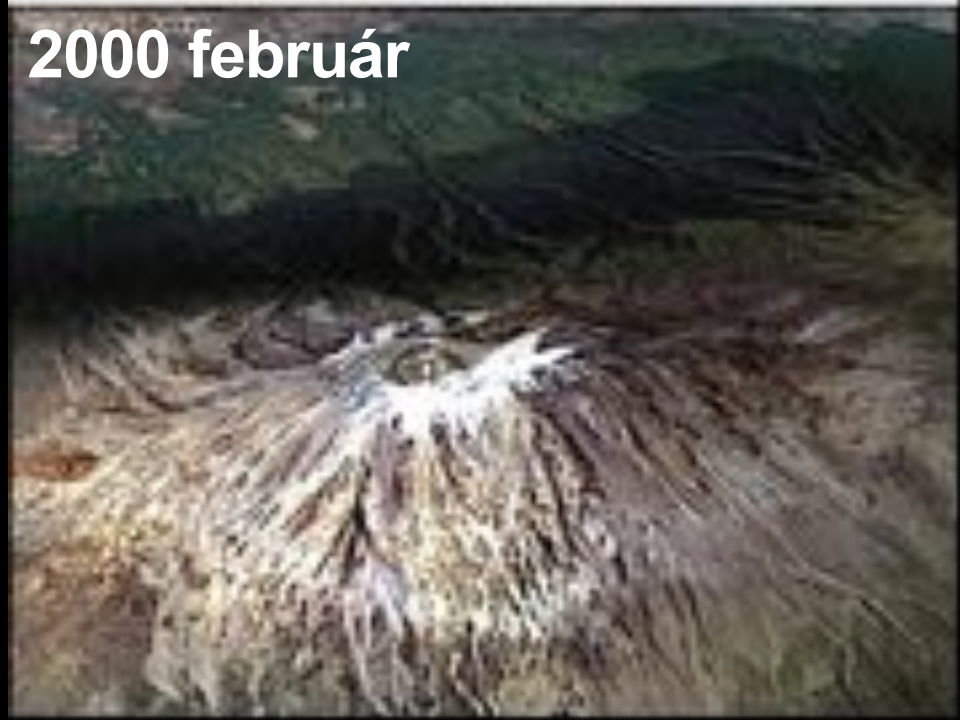

1993 február

2000 február

2020 február

Párosítsd a földrajzi övezetességi rendszerrel kapcsolatos azonos hierarchiaszintű fogalmakat!

mediterrán

valódi mérsékelt

**függőleges földrajzi
övezetesség**

állandóan fagyos

forró

hideg

**mérsékeltén
szárazföldi**

forró övezeti sivatagi

átmeneti

**A. – b. (területek); B. – d. (övek); C. – nincs párja;
D. – c. (éghajlatok); E. – a. (övezetek)**

Ideális óceán felszíni áramlási rendszere

szárazföldek
és tengerek
változó
elhelyezkedése

helyi
áramlások
parti
áramlások

napsugarak
hajlásszög-
változása
a földrajzi
szélességgel

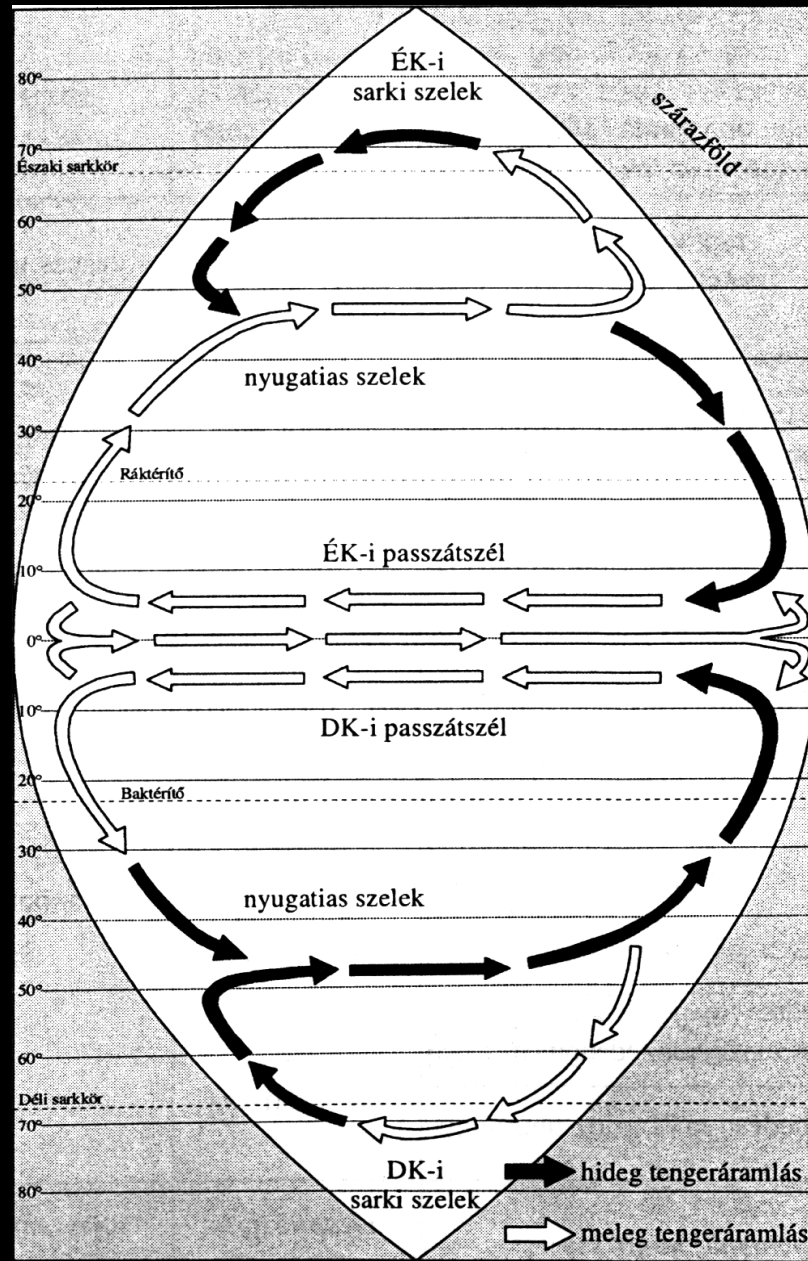
állandó
szelek

- K-i sarki
- Ny-i
- K-i passzát

tenger-
áram-
lások

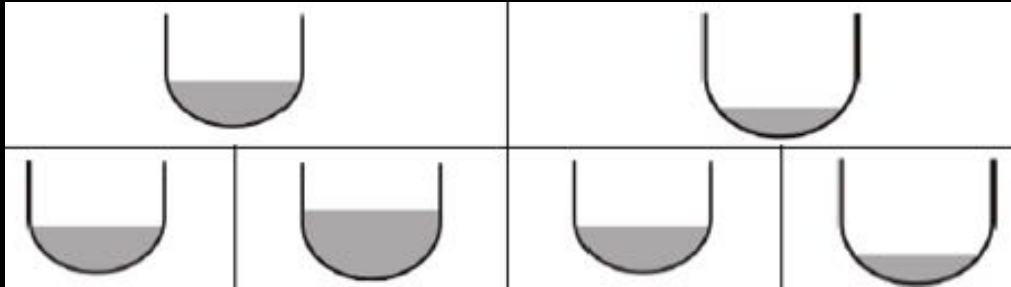
a tengervíz
hőmérséklet-
és sótartalom-
különbsége

sűrűség-
különbség

Az övezetesség érvényesülése a vízjárásban

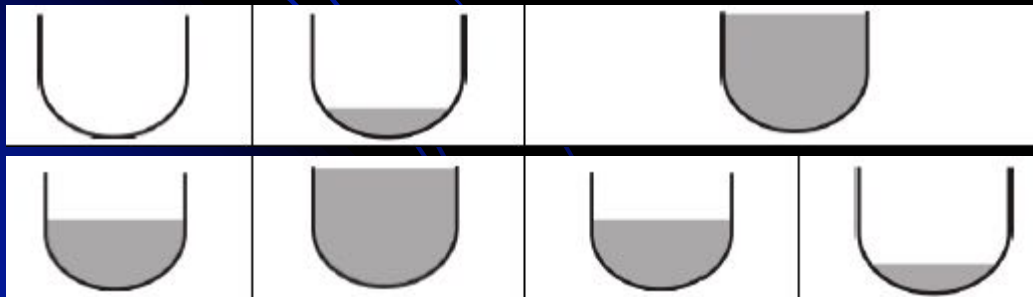
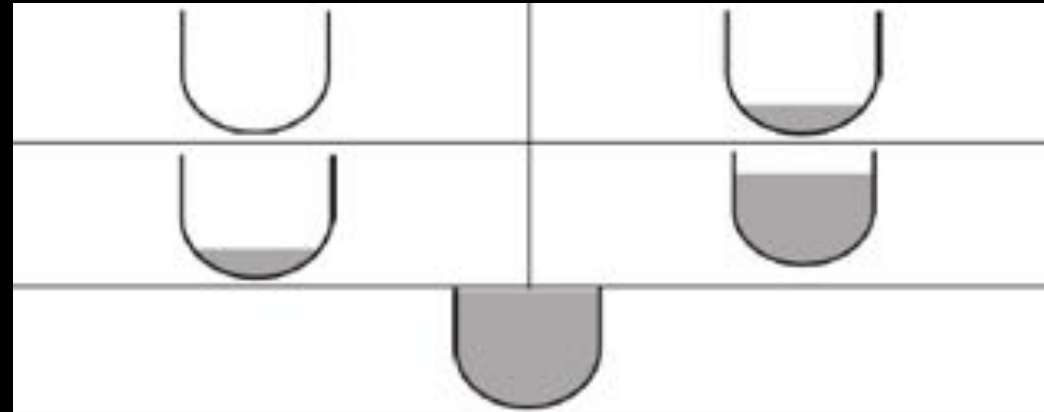
Melyik két öv határán vagyunk?

sarkkörü öv
hideg mérsékelt öv

Melyik övezetben vagyunk?

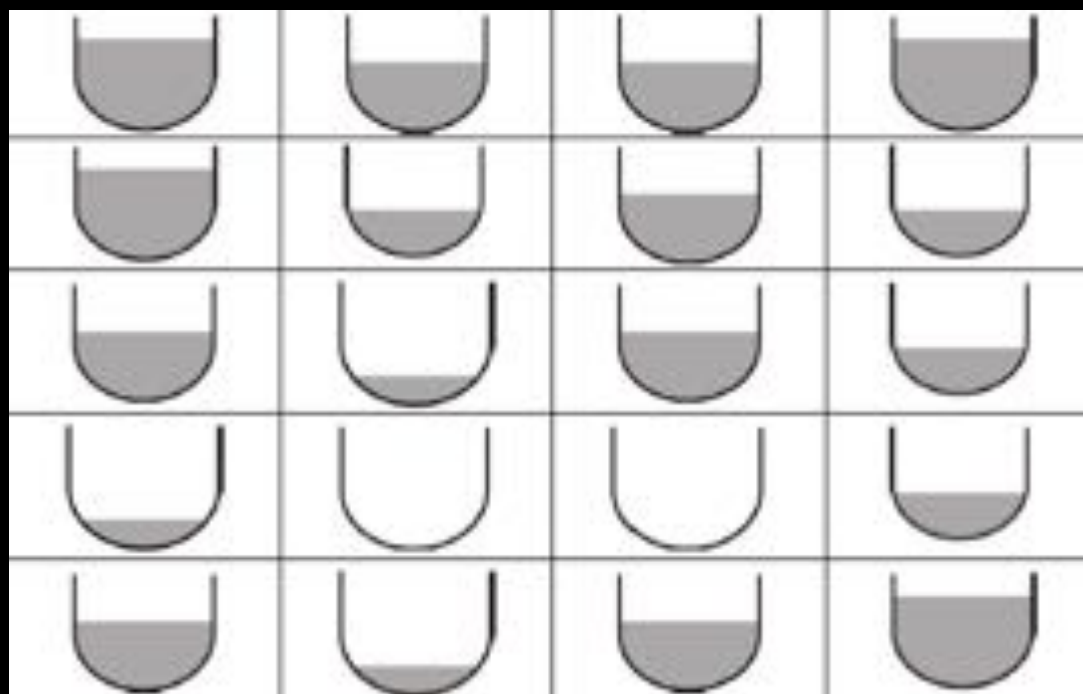
forró övezet

Melyik két övezet határán vagyunk?

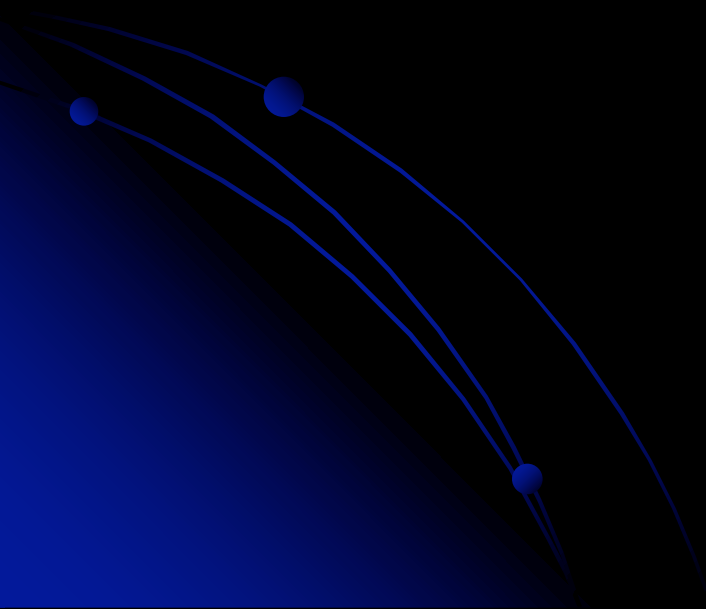
monszun terület
monszun vidék

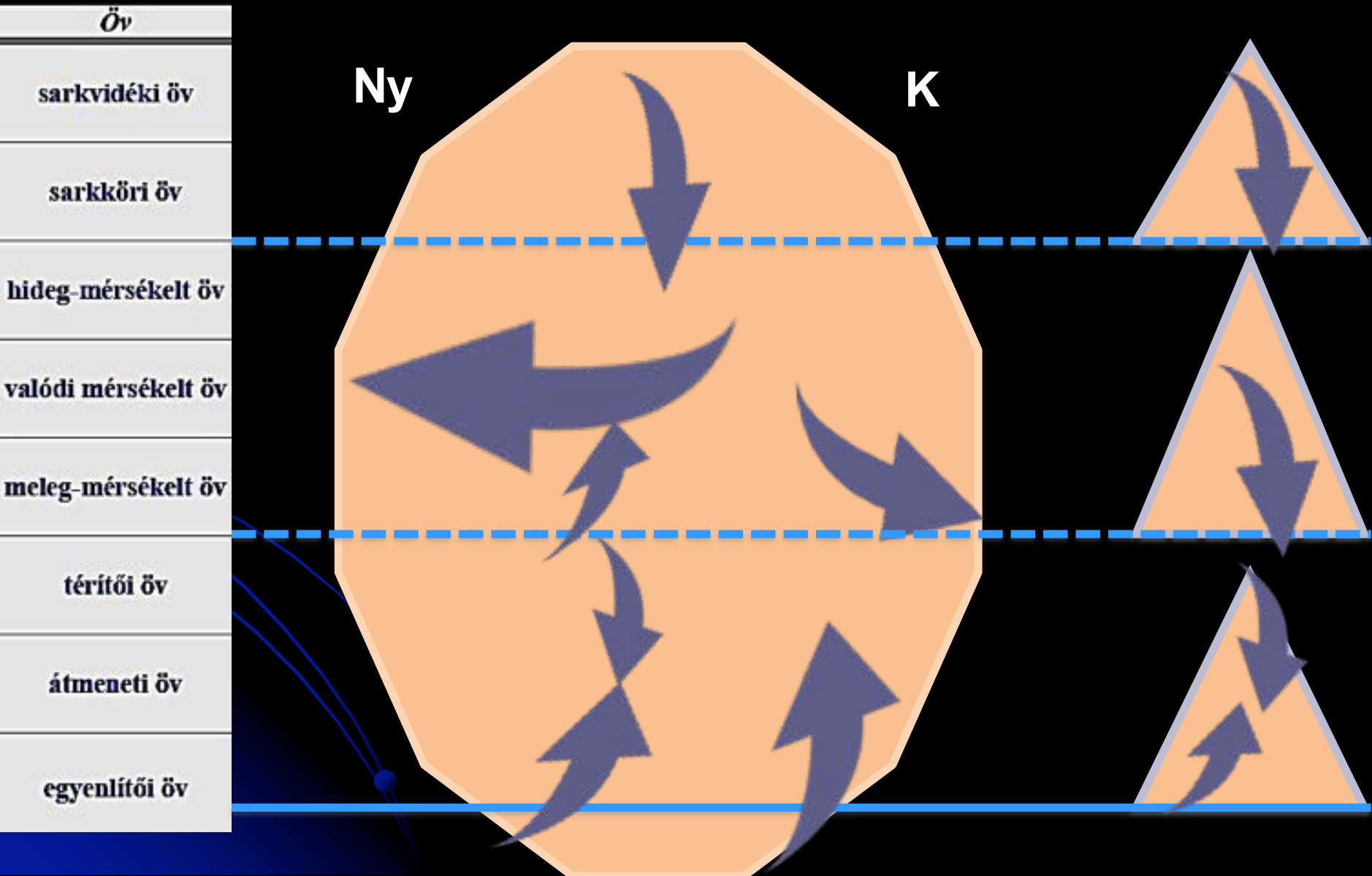

Zonális talajok

Tundratalaj	állandóan fagyott altalaj; tözegesedés → savanyú
Szürke erdőtalaj (podzol)	nyers humusz, savanyú; erősen kilúgozott
Barna erdőtalaj	kissé savanyú
Feketeföld (mezősegi talaj vagy csernozjom)	vastag humuszcéteg; semleges
Gesztenyebarna, világosbarna és szürke talajok	kevés humusz; a mélyben sók válnak ki
Vörös és sárga talajok (pl. terra rossa)	nagyon kevés humusz; a felszínen vasvegyületek válnak ki
Vörös talaj (laterit)	nincs humusz, erősen kilúgozott; vas- és alumíniumvegyületek válnak ki

A népsűrűség változása az övezetességi rendszerben

Övezetesség a településtípusokban és az épületekben

Öv	Épülettípus	Építőanyag	Jellemző építészeti megoldások		Településtípus
sarkvidéki öv	jégkunyhó, ház	jég, fa	különleges alapozás	zárt épületek, többszörös szigetelés	sajátos szerepkörű falvak, szórványtelepülések
sarkkörti öv	földbe vájt lakás, ház	fa			hegyesszögű tető, sötét falak
hideg-mérsékelt öv	lösszbe vájt lakás		kő, vályog, tégl	zárt épületek	
valódi mérsékelt öv	ház				
meleg-mérsékelt öv	széls. szf-i t.				
térítői öv	monszun terület és vidék				
átmeneti öv	sátor, kunyhó, ház	kő, lomb, vessző, nád, szalma	lapos tető, fehér falak	árkádok	kapcsolódó települések sűrű szövevénye
egyenlítői öv	sátor, kunyhó, cölöpház		lekerekített háztető, az eresz alján vízelvezető árok	nyitott lakóépületek	elszigetelt oázisok, mozgó települések (sátortáborok)
					nagy területű falvak egymástól elszigetelve
					falvak és városok főként nagyobb tszf-i magasságban

Igaz vagy hamis?

A jobb oldalon lévő növény termesztése miatt következhetett be a bal oldalon látható folyamat.

Kösd össze!

hideg mérsékelt öv

szárazföldi terület

átmeneti öv

mediterrán terület

térítői öv

túllegeltetés

túlöntözés miatti
szikesedés

bozóttüzek

erdőpusztítás

talajerózió